

KJAK

Børn við serligum rættindum

Elin N W Tausen

næstforkvinna í Føroya Pedagogfelag

Fyri tíð síðan fingu vit í Føroya Pedagogfelag eitt skriv frá einum námsfrøðingi, ið hevði starvast í fólkaskúlanum sum stuðul hjá einum næmingi, sum hevði innlæringstrupuleikar og aðrar avbjóðingar. Eg havi fingið loyvi at endurgeva úr brævinum, sum eg haldi lýsir væl avbjóðingina, sum námsfrøðiligir stuðlar í fólkaskúlanum standa við í gerandisdegnum, umframt at brævið lýsir tað góða arbeiði, sum verður gjørt fyri einstaka barnið. Hon sigur soleiðis:

”Ta fyrstu tíðina var arbeiðið við hesum næmingi sera tungt. Hann megnaði als ikki at fylgja hinum næmingum í nøkrum, sum fyriførst í tímunum, og hann

var als ikki áhugaður í, at henda fremmanda konan skuldi sita og hjálpa honum alla tíðina. Hann megnaði bert at vera í stovuni í uml. 1 korter, og so máttu vit út. Tó dámdi honum heldur ikki at vera úti, tí har vóru tað bert vit bæði, og hann ynskti at vera saman við hinum. Sum tíðin leið, fekk eg tó betri samband við hann, og hann byrjaði at hava álit á mær, so nú kundu vit so spakuliga royna at arbeiða við at tekna strikur, skriva oman á bókstavir, lesa søgu saman og eisini fara smáar túrar. Tó var hann enn so sera langt frá tí, ið ein vanliga metir at vera ein skúlabúnan næming. Eg havi ikki tal á, hvussu nógvar ferðir eg havi sagt tað sama í gjøgnum ein dag, tó fullvitandi um, at eg næsta dag skuldi siga akkurát tað sama.”

”Fyri at hetta ikki skal gerast alt ov langdrigið, skal sigast at fyri uml. 2 mðr. síðani hendi nakað fantastiskt, næmingurin byrjaði at minnast og kenna tølini 1-10 og at skilja, at summi av tølunum vóru minni og onnur størri. Eisini er hann farin at kenna fleiri bókstavir, bæði teir stóru og litlu. Fyri meg er hetta einki minni enn eitt undur, og eg eri ovurfegin, tí hóast tað enn er langt á

mál, byrjar nakað at livna í honum, sum eg, um eg skal vera heilt erlig, hevði mist alla vón um. Næmingurin er nú komin har til, at hann hevur hug at læra, og tá er, í øllum førum inntil annað er prógvað, ein heimur av møguleikum, ið kunnu hjálpa honum at byggja oman á ta vitan, ið hann nú hevur”

Fantastiskt at uppliva, at næmingurin hevur fingið møguleikan at blíva møttur á sínum støði og hevur fingið undirvísing, sum var tillagað honum. Hóast framstigini kunnu tykjast smá, so eru tey har, tí barnið kennir seg klárt til at læra. Ein dugnaligur námsfrøðingur, sum gongur fult og heilt upp í sítt arbeiði, ein námsfrøðingur sum tianverri hevur tikið avgerð at siga seg úr starvið:

”Eg havi tó við ógvuliga blandaðum kenslum valt, at eg ikki haldi áfram við at vera stuðul hjá honum.

Høvudsorsøkin er, at eg ongantið fyrr í míni tíð úti á arbeiðsmarknaðinum havi kent mitt arbeiði at hava so lítlan týdning sum hetta, ið eg nú takist við.

Eingin mynduleiki spyr inn til mín næming, tað, ið tú fært burturúr, er upp til tína egnu samvitsku og arbeiðsmoral, so her krevst sjálvleiðsla á høgum støði.

Tú hevur ongan at venda tær til við spurningum ella ivamálum, tí ongin annar kennir tín næming. Lønin, ið eg fái, er nærum helvtina av lønini, sum tey, ið eg starvist við síðuna av, fáa, hóast vit hava lisið eftir somu skipan, og hava líka nógv ECTS. Tá ið setast skal í kortið, hvussu víðari skal arbeiðast við næminginum, sum einans eg taki mær av, verður tað ikki sent til mín. Og ongin fyrireikingartíð er sett av, til tess at eg kann ognar mæra vitan, finna ella tillaga tilfar til næmingin. Av tí at eingi av hesum børnunum við serligum tørvi eru eins, er tað næstan meira umráðandi at ein fær tíð at fyrireika seg, tí til ber jú ikki at brúka eina skabelón, ið riggar uppá onnur. Undirvísingin má vera skræddaraseymað til hvønn einstakan.

Ein sera stórur partur av námsfrøðiliga fakinum er fyrireiking og eftirmeting, men um ein arbeiðir sum stuðul, fær ein bert løn fyri teir tímarnar, ið ein er saman við næminginum.”

Harmiligt, men tíverri enn meira harmiligt fyri næmingin, sum aftur skal til at fáa eina nýggjan persón inn at sær, og sum hann skal kenna seg tryggan við og fáa álit á. Sannlíkindini

fyri, at eitt fakfólk verður sett í stuðulsstarvið, eru lítil, verandi starvs- og lønarviðurskifti gera, at námsfrøðingar hava torført við at trívast í stuðulsstørvunum í skúlanum. Fyri summarfrítíðina vóru uml 70 stuðlar settir í starv í fólkaskúlanum, harav 15 høvdu námsfrøðiliga útbúgving.

Henda livandi frásøgnin er tianverri ikki eitt eindømi, men ein afturvendandi søga, sum vit í Føroya Pedagogfelag hoyra umaftur og umaftur. Samstundis hoyra vit um, at børn fáa tilmælt fullan stuðul frá fakkunnleikanum, men fáa jættað 10 tímar, ófaklærdir stuðlar vera settir ístaðin fyri røttu fakligheitina, tí tú fær meira tímar burturúr einum ófaklærdum enn t.d. einum serlærara ella námsfrøðingi.

Barnarættindasáttmálin sigur í grein 28 og 29: “At barnið hevur rætt til undirvísing, og at samfelagið hevur skyldu at tryggja barninum undirvísing og at menn tað til eitt virðiligt lív”. Fyri barnið við serligum avbjóðingum merkir tað, at samfelagið hevur skyldu til at geva barninum eitt líka gott skúlatilboð sum øðrum børnum, og tá fylgir eisini ein ábyrgd fyri, at barnið fær tað rætta tilboðið, sum tað hevur rætt til fyri at menna

eitt virðiligt lív. Øll børn hava rættindi, men hesi børn hava serlig rættindi!

Á einum skeiði herfyri hoyrði eg, at í Italia tosa tey ikki um børn við serligum tørvi, men børn við serligum rættindum – og tað fokusið, at hesi børn hava rætt til at nakað serligt, verður gjørt fyri at geva einum eina góða tilveru, haldi eg er fantastiskt og sigur so nógv um hugburðin hjá einum samfelag til børn.

Tíðin er komin til, at vit steðga við at skriva álit omaná álit, Bjørn Kalsø! Tíðin er komin til, at vit síggja góðu ætlanirnar í verkið! Og her slepst ikki undan at taka starvsviðurskiftini hjá námsfrøðiligum stuðlunum í álvara, og gera tær broytingar, sum skulu til, fyri at næmingurin við serligum rættindum fær eitt gott og trygt undirvísingartilboð. Hetta er ikki bert talan um ein fakfelagsspurning, men ein spurningur um karmarnar fyri at skapa eina góða lærutilgongd til børn við serligum rættindum.

Loysing er ikki at spæla við

Johan Dahl

Landsstýrismaður

Skotska fólkaatkvøðan

Skotska fólkið gjørdi av 18. september 2014, við stórum meirluta, ikki at loysa Skotland frá Bretlandi. Talan var um eitt lagnuval, sum skotar skuldu taka, og vendast kundi ikki aftur til støðuna áðrenn hetta val – eisini uttan mun til úrslitið.

Sjálvstýristilgongdin í Skotlandi hevur verið ein onnur samanbórið við Føroyar. Skotar hava ikki havt eina skipaða tilgongd

at menna politiskt og búskaparligt sjálvræði. Tí er tað kanska eisini væl forstáiligt, at meirlutin av skotska fólkinunm helt tað verða óamannaverk at loysa nærmast frá degi til dags. Tjóðskaparflokkurin og tess veljarar høvdu sjálvi onki ítøkiligt boð uppá, hvussu samfelagið skuldi innrættast og skipast eftir eina møguliga loysing.

Tað ringasta ein kann gera, tá týðandi avgerðir skulu takast er at grunda hesar avgerðir útilokandi uppá kenslur og ikki vit, skil og fakta.

Ein meiningarkanning millum skotar áðrenn fólkatkvøðuna vísti, at 17% av landinum, um so var, at ein meirluti gjørdist fyri loysing, svarandi til 700.000 fólk. Hetta eru skelkandi avleiðingar, sum vit í Føroyum kunnu gera okkum nakrar tankar um og taka til okkum.

Sjálvstýristilgongdin í Føroyum

Føroyar hava síðan 1948 haft eina heimastýrslóg, sum vit hava brúkt til at yvirtaka málsøkið (eftir búskaparligum gjaldsevni) og tað er okkum meira og minni frítt fyri at virka sum ein sjálvstýrandi politiskt og búskaparlig tjóð. Danir forða okkum heldur ikki í at taka loysingina fult út – hetta er upp til Føroya fólk at taka avgerð um.

Í lötuni eru samlaðu beinleiðis útreiðslurnar, sum danir gjalda til Føroya umleið 1 milliard.kr., svarandi til 20% av samlaðu figgarlógini. Ein loysing vildi havt við sær, at føroyingar sjálvir skulu rinda hesar útreiðslur og røkt nýggj málsøki, so skjótt sum vit høvdu tikið loysingina, umframt at gjalda hundratala milliónir árliga fyri føroyingar, sum lesa í eitt nú Danmark. Tá vit ikki høvdu búskaparliga klára at fyllt uppaftur eitt slíkt peningadren í búskapinum

eftir eina loysing, so vildi hetta rakt vælferðina álvarsliga.

Ein loysing vil sostatt hava við sær eina katastrofu fyri allar føroyingar, so leingi, sum so nógv vantar í, til at vit kunnu gerast ein sjálvberandi búskapur og vilja vera eitt kappingarført samfelag í Evropa, herundir Norðanlondunum.

Rákið innan altjóða samstarv

Tað kann tykjast sera løgið, at tað eru rørs lur ymsa staðnis í heiminum og eisini í Føroyum, sum virka beint móti rákinum at samstarva og vera saman við øðrum, og gerast stór og sterk. Henda sameining millum lond snýr seg m.a. um at skapa betri grundarlag fyri menning og vøkstri í einum landi ella øki, herundir fremja samhandil – og størri og sterkari londini ella økini eru, jú betri.

Føroyar eru eitt sera lítið land, sum ikki uttan víðari og við verandi fólkagrundarlagi

megnar eina menning á hædd við onnur stór lond og felagsskapir uttan at vera í einum størri felagsskapi. Hesin felagsskapur, vit so skilagott hava valt, eitur Ríkisfelagsskapurin.

Tað er eitt neyvt samhang millum støddina á einum landi og politiska og búskaparliga handlikraft, og møguleikarnir fyri at hava eitt samfelag í kappingarførari menning. Tí er tað ein stórur fyrimunur, at føroyingar í Ríkisfelagsskapinum ókeypis kunnu brúka almennar tænastr, t.d. tá vit senda ungfolk Danmarkar at lesa.

Framtíð Føroya – eitt strategiskt val

Framtíð Føroya er tætt heft at, hvørja støðu vit velja at taka til Ríkisfelagsskapin komandi árin.

Spurningurin fyri føroyingar stendur m.a. í millum at varðveita búskaparligan tryggleika, hægri vælferð og fólkatilflyting, ella velja búskaparligt frælsi, lægri

vælferð og fólkafráflyting.

Loysing er ikki loysnin

Tað er alt, sum bendir á, at føroyingar ikki vilja eina loysing, sjálvt um vit eru komin longri á sjálvstýrisleið enn eitt nú Skotland.

Hetta merkir, at vit eiga at halda fram við at menna okkara samfelag og vinnu, og skapa karmar, sum hava við sær, at føroyingar hava eitt gott lív og góðan trivna.

At tosa loysing, nærmast sum eitt eksperiment, og ikki hava tað minsta boð uppá, hvussu vit skulu varðveita okkara vælstand og vælferð er at spæla við lagnuni hjá føroyingum.

Tað er ikki óhugsandi, at fingi vit eina loysing, so vildu kanska einir 5-8.000 føroyingar flutt av landinum ella flyggja undan vánaligari vælferð og arbeiðsloysi.